

بررسی ویژگیهای اجتماعی مجرمین قتل‌های ناموسی در زندانهای خوزستان

عبدالرحیم اسدالهی*، محمود براتوند** و شاهرخ ولیزاده***

*کارشناس ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

**دانشجوی دکتری دانشگاه پوترای مالزی

***کارشناس ارشد روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهواز

چکیده:

این بررسی به مطالعه وضعیت و ساختار اجتماعی - خانوادگی محکومین به قتل‌های ناموسی در زندانهای اهواز در نیمه دوم سال 1385 می‌پردازد. جامعه و نمونه آماری یکسان و تعداد آن 40 نفر می‌باشد. تکنیکهای مطالعه شامل مصاحبه هدایت شده و با استفاده از پرسشنامه می‌باشد. چارچوب نظری بررسی، دیدگاه کارکردگرایی ساختی تالکوت پارسنز و نظریه چهار خرده سیستم جامعه (AGIL) و تعامل یا عدم انسجام این خرده نظامها در کلیت اجتماع است. قتل‌های ناموسی به عنوان یکی از بدکنشهای خرده نظام فرهنگ در تعارض با خرده سیستم اجتماع و هنجارهای رسمی است. در تحلیل ارتباط بین متغیرها و تعاملات آنها از آزمونهای آماری چندی استفاده و هم‌تابایی شده است. نتایج نشان از جوان بودن، تجرد، عدم سابقه کیفری موثر، با سواد در حد دیپلم و اقتصاد معیشتی و یدی می‌باشد. در بین متغیرها دو شاخص مهم آموزش رسمی و اشتغال با کلیه متغیرها رابطه معنادار بالایی داشتند. قتل‌ها بیشتر در زمستان، با سلاح سرد، بیشتر در مناطق غربی و جنوبی استان، خودمعرف و با نگرش مثبت زندانیان به عمل خود بودند. در پایان پیشنهاد گردید با تقویت مؤلفه سواد و اشتغال می‌توان از کنشهای مطلوب خرده نظام اجتماع و هنجارهای مدرن آن در کاهش حاکمیت فضای خرده سیستم فرهنگ و ارزشهای سنتی - عشیره‌ای حمایت نمود.

واژه‌های کلیدی: زندانهای اهواز، زندانیان مرد، قتل‌های ناموسی، مسایل حقوقی، وضعیت اجتماعی - خانوادگی

Study of Social Structure among Honor Killing Sentences of Khuzestan Prisons

A., Asadollahi*, M., Baratvand** and Sh. Valizadeh***

*M.A. in social sciences Tehran University

**Ph. D. candidate University of Putra Malaysia

***M.A. in Psychology Islamic Azad University, Ahwaz Branch

Abstract

This study deals with social-familiar situation and structure in male killing sentences and with convicts who were called "honour killers" in the end of 2006. The subjects were homogenous and consisted of 40 prisoners. The techniques of research were based on conducted interviews using questionnaires. Theoretical framework was the same structural functionalism theory put forth by Talcott Parsons, four subsystems of society (AGIL) and their interaction-conflict. Honour killing is viewed as dysfunction of cultural subsystems and their paradoxical conflict with the social subsystems and formal norms. To analyze the correlation between the variables and their interactions, several statistical tests and mated tests were employed. The results indicate that the convicts are very young, bachelors, with no criminal records and with at most high school education, an average living income and hand-work jobs. Among the variables, two factors such as formal education and employment showed highly significant correlations. The murders were committed mostly in winter with cold weapons in the Western and Southern parts of Khuzestan province and the convicts' positive view towards their deed. Finally, it was suggested that by improving the two elements of education and employment, we can support the positive and desirable functions of social subsystem and its modern norms by reducing the dominance of cultural and ethnic-traditional subsystems.

Key words: Ahwaz prisons, Honour killings, Judicial Problems, Male prisoners, Social-familiar structure

مقدمه

جامعه سنتی خوزستان را از قالب عامگرایی سنتی به مدرنیته خاصگرا (دیدگاه نظری پارسنز) نشان می‌دهد. متأسفانه تاکنون اکثریت نقد و آراء در این باره خارج از یک پژوهش تجربی محور علمی بوده که جدا از بیان حساسیت‌ها و احساسات نبوده‌اند. روی دیگر سکه قتل‌های ناموسی ناهمسویی دستگاه‌های اجرایی در بیان گزارش‌های مستند و آمارهای واقعی رخداد این جرایم است. این خود هر گونه بررسی روانشناختی - جامعه شناختی مساله اجتماعی حاضر را با مشکل مواجه می‌نماید. بدرستی تا زمان عدم دستیابی به مدارک و

در سال‌های اخیر توجه به مساله اجتماعی قتل‌های خانوادگی¹ معروف به "قتل‌های ناموسی"² بیشتر شده و واکنش خرد جمعی جامعه ایرانی و خوزستان به این آسیب اجتماعی افزایش یافته است. انعکاس خبرهای مربوط به این نوع قتل‌ها و نقدهای اجتماعی - روانشناختی نسبت بدان از یک سوی حساسیت پذیری بیشتر جامعه را نشان داده و از سوی دیگر سرعت گذار

¹ - Killing Familiar

² - Honour killing

غیرعامدانه دانست. قتل‌های شبه عمد و خطایی از بخش بندی نوع دوم قتل حاصل می‌گردد. بطور کلی شاخصه اراده در این تعاریف و تقسیم بندیها لحاظ شده است ولی انگیزه فردی - شخصیتی عامل به قتل مورد ملاحظه قرار نگرفته است، در حالیکه این عامل روانشناختی یعنی انگیزه در فاعل به قتل‌های ناموسی مهمترین شاخصه و مولفه است. این ملاک را می‌توان از جهات مشدده یا مخففه جرم مدنظر قرار داد (همان منبع؛ 278:1385).

قتل‌های ناموسی و انگیزه آن را می‌توان از دریچه شخص مورد هدف به دو دسته تقسیم کرد: اول انگیزه ناموسی قتل فرد فاسق شده و دوم اینکه ممکن است این انگیزه متوجه فرد مورد ظن (خواهر، دختر یا همسر) قرار گیرد. در عرف عامه در تعریف قتل ناموسی پیوند بیشتر نسب شناختی و بعد از آن سبب شناختی بین قاتل و مقتول لحاظ می‌گردد. بروز و وقوع این بزه را می‌توان با دو عنصر مهم همسو دانست: اول مظان اتهام و انگ اخلاقی مقتول با پیوند بیشتر نسبی با قتل و دوم آستانه تحریک پذیری اقرباء و نزدیکان بیشتر، مذکر فرد مورد ظن که خود متاثر از هنجارها و ارزشهای فرهنگی - اجتماعی و بستر جامعه شناختی فرد قاتل است. این قتل را شاید بتوان بازمانده از دوران اعمال مجازات بصورت شخصی مثلاً در زمان بین النهرین باستان و حکومت‌های آشوری و کلدانی دانست (نجفی ابرنآبادی 1383:126).

قصاص کیفر اصلی قتل عمد از سوی قانون گذار تعیین شده است اما شارع قایل به تفکیک بین قتل‌های ناموسی و دیگر انواع قتل نشده است. سپس رسیدگی به آن وابسته به اصول کلی مجازات قتل عمد است. مواد 220 و 630 قانون مجازات اسلامی دو استثناء بر این قواعد کلی است. ماده 220 اذعان دارد: «پدر یا جد

اسناد معتبر ادعای رشد یا کاهش آمارهای این نوع قتل‌ها خارج از بیان و بیطرفی علمی است. این بررسی با حداکثر تلاش در دوری از این سوگیریها سعی در مطالعه اجتماعی - خانوادگی مرتکبین موسوم به "قتل‌های ناموسی" در زندانهای خوزستان دارد که در این میان 40 نفر از مردان زندانی و محکوم در زندانهای شهر اهواز در سال 1385 مورد مطالعه قرار گرفتند.

بیان مساله

گزارش 40 مورد قتل ناموسی در بین 711 مورد قتل عمد با حکم قطعی محاکم کیفری استان خوزستان در نیمه دوم سال 1385 مساله زایی و بحرانی بودن جرایم دیگرکشی (قتل) و این پدیده ناگوار اجتماعی را نشان می‌دهد (آمار کلی قتل: 856 مورد). این آمار اولیه و غنی و هر چند تقریباً با پذیرندگی نه چندان بالا لزوم و ضرورت بررسی روانی - اجتماعی این مساله را مطرح می‌کند. هر چند آمارهای معتبر دیگر استانها در دسترس نمیباشد؛ ولی مقایسه میانگین جرایم قتل عمد در کشور و این جلوه از آن در استان خوزستان باز هم اولویت مطالعه قتل‌های ناموسی در این استان را نشان می‌دهد (آمارنامه زندانهای خوزستان: 1385). به غیر از مطالعه جمعیت شناختی و آسیب شناسی اجتماعی قتل‌های ناموسی از منظر حقوقی - کیفری نیز از این عمل مجرمانه، قانونگذار به صراحت اسمی به میان نیاورده است و در مرتبه‌ای فراتر شارع هیچ تعریفی از قتل عمد بیان نکرده است و فقط طبق ماده 206 قانون مجازات اسلامی به ذکر مصادیق قتل عمد اکتفا شده است (ر.ک: ق.م.ا، 1385:276).

امام خمینی در جلد چهارم تحریرالوسیله قتل عمد را این گونه تعریف کرده است: «بیرون کردن روح معصوم از بدن انسان است؛ عمداً» که این تعریف را می‌توان بنای تقسیم بندی دوگانه انواع قتل‌ها به عامدانه و

نکته مهم و تعارض‌آلود آن است که در اثبات هدر بودن خون زانی یا زانیه و یا مجنی علیه بطور کلی مستلزم رسیدگی به اتهام اوست. در حالی که وی دیگر در قید حیات نیست. این مساله با توجه به جایز نبودن محاکمه غیابی (ر.ک: قانون آیین دادرسی کیفری؛ ماده 217) تامل برانگیز بوده و نیازمند به بررسی کارشناسانه حقوقی - قضایی است. (آ.د.ک؛ 12-508: 1378)

چارچوب نظری

بیان ساختی نظری برای قتل‌های ناموسی؛ نظریه

خرده سیستم‌های چهارگانه پارسنز

تالکوت پارسنز در کتاب سیستم اجتماعی (1951) در راستای تئوری کلان نگر خود چهار نوع کارکرد را در جامعه بیان کرده که حیات هر جامعه در گرو این چهار به کارکرد: سازگاری¹، هدفیابی²، انسجام³ و پایداری⁴ می‌داند. او چهار کارکرد را نشات گرفته از چهار خرده سیستم جامعه به ترتیب از زیستی؛ شخصیتی؛ اجتماعی و فرهنگی می‌داند. پارسنز در کتاب قبلی خود با نام ساخت کنش 1937 به بیان مدل ماتریسی - مبادله‌ای AGIL این چهار سیستم بر اساس دو عنصر انرژی و اطلاعات می‌پردازد و معتقد است از سیستم زیستی به خرده سیستم فرهنگی بر عنصر اطلاعات افزوده و از عنصر انرژی کاسته می‌شود. او رابطه بین عوامل چهارگانه مدل مبادله‌ای خود را در جامعه به شکل زیر ترسیم می‌نماید:

پدری که فرزند خود را بکشد؛ قصاص نمی‌شود و به پرداخت دیه به ورثه و تعزیر محکوم خواهد شد.» (منصور؛ 165:1385). اهمیت این ماده از آن روست که نوع خاصی از قتل ناموسی که شیوع فراوانی در بین جامعه آماری مورد بررسی داشت؛ (64%) در فضای حقوقی آن قرار می‌گیرد و ارتباط منطقی آنها عموم و خصوص من وجه است. اگر رابطه سببی قاتل و مقتول پدر - فرزندی (بعبارت صریح‌تر: پدر - دختری) و انگیزه قتل ناموسی باشد؛ قاضی می‌تواند آن را مصداق ماده مذکور بداند. دومین استثناء ماده 630 قانون مجازات اسلامی (ق.م.ا) با عنوان قتل در فراس است: «هرگاه مردی همسر خود را در حال زنا با فرد اجنبی مشاهده کند و علم به تمکین زن داشته باشد؛ می‌تواند در همان حال هر دو را به قتل برساند و در صورتی که زن مکره باشد فقط مرد را می‌تواند به قتل برساند، حکم ضرب و جرح هم در این مورد مانند قتل است.» (همان؛ 324: 1385).

دلیل توجه به این ماده این است که نوع خاصی از قتل ناموسی در این فضای حقوقی قرار می‌گیرد. در مصاحبه با برخی از قاتلین به این نوع از دیگرکشی اشاره کرده اند. نکته مهم در این ماده وجود صفت «در همان حال» است؛ یعنی اینکه اصل یقین و در مرئی و منظر همسر رخ دادن عمل زنا است و ظن و شایعه مستوجب وقوع قتل نخواهد بود. مساله مهم دیگر در مشاوره با قاتلین ناموسی اذعان و ابرام بر مهدورالدم بودن مقتول است که به تبصره دوم ماده 259 ق.م.ا اشاره دارد. این ماده به ساقط شدن قصاص و دیه از فاعل قتل است در صورتی که بر دادگاه ثابت کند مقتول (مثلاً همسر، دختر یا خواهر وی) مستوجب قصاص یا مهدورالدم بوده است (گلدوزیان؛ 9-48: 1383).

¹ -Adaptation

² -Goal Attainment

³ -Integration

⁴ -Latency

خرده سیستم شخصیت کارکرد: هدفیابی G	←	خرده سیستم زیستی A کارکرد: سازگاری با حداکثر انرژی
خرده سیستم اجتماعی کارکرد: انسجام I	↓	خرده سیستم فرهنگی L کارکرد: پایداری با حداکثر اطلاعات

تفکیک پذیری؛ عنصر استقلال و خودکفایی آنها را نیز بایستی لحاظ نمود (ریتزر؛ 4-131: 1383).
عناصر این خرده سیستم از دیدگاه پارسنز در ماتریس زیر ارایه شده است:

پارسنز معتقد است شرط بقا و تداوم حیات جامعه در گرو این خرده سیستمها است و اجتماع به گونه‌ای طراحی گردیده است که امکان ارتباط سیستمها و خرده عناصر آن فراهم است. ولی در عین وابستگی متقابل و

پول: علوم اقتصادی G	←	قدرت: علوم سیاسی A
هنجارها: علوم اجتماعی I	↓	ارزشها: علوم فرهنگی L

در جلوه هنجارهای رسمی جامعه دگرگون یافته قرار دارد. در واقع طبق نظریه پارسنز در تئوری خرده سیستمها و در تعارض با آن دو خرده نظام فرهنگ و اجتماع (**I & L**) دو عنصر انرژی - اطلاعات خود را از دست داده اند. آن گونه که در نمودار زیر می‌توان ترسیم نمود (آزاد؛ 173: 1383).

در مصاحبه اولیه و پیش آزمون مقدماتی با قاتلین ناموسی به سیطره فرهنگ و اجبار ارزشهای سنتی خانواده و جامعه عشیره ای - خویشاوندی خود اشاره کرده اند که آنها را بسوی این عمل سوق داده است. در واقع به زبان پارسنز خرده سیستم متعارض شده ارزشهای سنتی این افراد در تعارض و ارتباط پارادوکسی با خرده سیستم مدرن و قانون مند اجتماع

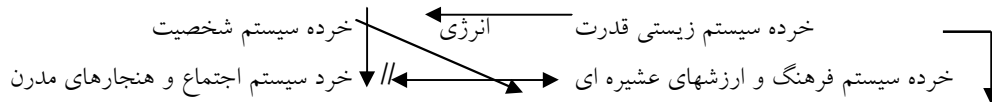
خرده سیستم پول	←	خرده سیستم قدرت
خرده سیستم هنجارهای رسمی	↓	خرده سیستم ارزشهای عشیره ای

حمایت و برخوردار از ساخت قدرت در جامعه سنتی خود بودند؟

پاسخ این پرسش اساسی را می‌توان در ساختار نظریه پارسنز نهفته دانست. او در کتاب "ساخت کنش اجتماعی 1937" و در سومین مرحله اندیشه خود ارتباط بینابینی و ماتریس خرده نظامها برای بقای خود اشاره کرده است. خرده سیستم ارزشهای سنتی - عشیره‌ای خوزستان در حمایت از قتل‌های ناموسی ساخت انرژی و قدرت خود را از خرده سیستم زیستی قدرت کسب می‌نماید و با این ارتباط سیستمی و در

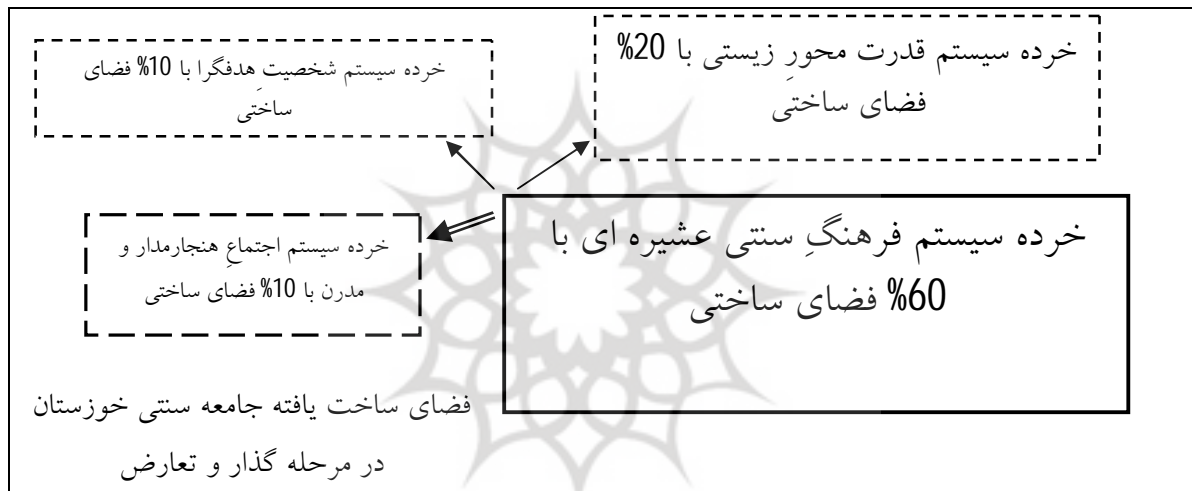
اما نکته مهم در نظریه کارکردگرایی ساختی پارسنز ارتباط همه سویه خرده عناصر با هم و وجود نوعی پویندگی ارتباطی مولفه‌های این خرده نظامها برای بقا و تداوم حیات خود و جامعه است. سوال مهم در مساله قتل‌های ناموسی علاوه بر علت تداوم آن در طول زمان این بود که چرا قاتلین ناموسی در عین پشیمانی و ندامت از کرده خود و ابراز علاقه و عشق به مقتول، به انجام دوباره آن در صورت مهیا بودن موقعیت و داشتن

عین تعارض با خرده نظام مدرن اجتماع به حیات و قدرت خود در طی زمان ادامه داده است (توسلی؛ 90-187: 1386).

می توان در جهت توجیه چرایی شیوع بالای این نوع از قتل ها در بیشتر در بین قوم عرب خوزستانی بیان کرد. طبق دیدگاه سیستمی پارسنز فضای ساختاری اثرگذاری خرده سیستم ها بر کنشگران خود را در پدیده قتل های ناموسی و ساختار عشیره ای قوم عرب خوزستان می توان در شکل زیر ترسیم کرد:

این یافته های اولیه و دیگر مفاهیم برخاسته از تحلیل ساختی قتل های ناموسی در مصاحبه های بعدی و پس آزمون از قاتلین ناموسی لحاظ گردید. تعارضهای موجود در فضای فرهنگی - اجتماعی خوزستان میان ارزشهای سنتی و مدرن شهری و سطح گذار و پذیرش ارزشهای توسعه یافته اجتماع در قومیت های این استان را

گرم)، زمان بروز قتل، نوع دستگیری و نگرش زندانی ها؛ کنشگران در ساختار سنتی و ارزشهای عشیره ای خوزستان تا 60% از خرده نظام فرهنگ و سنت اثرپذیر هستند.

3. روابط معنادار و همبستگی بین مفاهیم بالا و مفهوم قتل ناموسی بدست آید.

با ارایه عددی پیش فرض بر مبنای مصاحبه با آزمودنی ها؛ کنشگران در ساختار سنتی و ارزشهای عشیره ای خوزستان تا 60% از خرده نظام فرهنگ و سنت اثرپذیر هستند.

اهداف بررسی

در این مطالعه اهدافی چند دنبال شده و سعی در تحقق آنها می رود:

روش شناسی پژوهش جامعه و نمونه آماری حوزه مورد مطالعه این بررسی مجرمین بزه قتل عمد است که در معنای عرفی به قاتلین ناموسی مطرح می شوند. حساسیت موضوع امکان دسترسی و جمع آوری داده های دقیق در مورد جمعیت آماری قاتلین ناموسی را با مشکل مواجه نموده است. اصولاً اطلاق

1. ویژگیهای فردی - خانوادگی مجرمین قتل های ناموسی شامل وضع ازدواج، شغل، سواد آنها و والدینشان بررسی گردد.
2. ویژگیهای اولیه کیفیت قتل در اعضای نمونه مثل محل سکونت، کیفیت انجام قتل (ابزار قتل: سرد و

توصیفی نیز برای بیان بهتر ویژگیهای جامعه آماری استفاده شده است (سرمد؛ 8-266: 1383).

فرضیه‌های تحقیق

1. رابطه معناداری بین ازدواج و قتل ناموسی وجود ندارد.
2. بین شغل و قتل ناموسی رابطه معناداری وجود ندارد.
3. بین مکان جغرافیایی قتل و قتل ناموسی رابطه‌ای معنادار وجود ندارد.
4. بین کیفیت قتل و قتل ناموسی رابطه‌ای معنادار وجود ندارد.
5. بین زمان وقوع قتل و قتل ناموسی رابطه معناداری وجود ندارد.
6. بین نوع دستگیری قاتل و قتل ناموسی رابطه معناداری وجود ندارد.
7. بین نگرش به این نوع دیگرکشی و قتل ناموسی رابطه‌ای معنادار وجود ندارد.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره یک ویژگیهای اولیه فردی مجرمین و والدین آنها را نشان می‌دهد. یافته‌های این بررسی توسعه نیافتگی سواد و آموزش رسمی در زندانیان و والدین آنها را اشاره دارد.

عنوان مجرمانه قاتل ناموسی در احکام و قرارهای صادره از محاکم کیفری و ارجاع به زندانها هیچ گاه صادر نمی‌شود. تشخیص این مفهوم فقط با مصاحبه و راهنمایی کارکنان و مراقبین زندان و بیان شخصی خود زندانی میسر است. با وجود حساسیتهای بالا پژوهشگر موفق شد در زندانهای خوزستان و شهر اهواز تعداد 40 نفر از محکومین به قتل‌های عمد را شناسایی نموده که طبق اظهار مراقبین، تشخیص مددکار و ابراز شخصی زندانی با توجه به توضیحات آنها و علل وقوع قتل می‌توان آنها را قاتلین ناموسی نامید. در این بررسی نمونه گیری صورت نگرفته و کل 40 نفر زندانی نمونه مورد آزمون و مصاحبه از سوی مددکار قرار گرفتند.

اِزار جمع آوری اطلاعات و آماره بررسی

در این مطالعه با دو تکنیک پژوهشی آزمون و مصاحبه ویژگیهای شخصیتی - اجتماعی قاتلین ناموسی مطالعه شد. آزمون بررسی ویژگیهای فردی - اجتماعی قاتلین ناموسی به دو صورت پس آزمون و آزمون نهایی اجرا شد که مفاهیم و آیتمهای اصلی پرسشنامه در مصاحبه انفرادی مددکاران با اعضای نمونه بدست آمد. اعتبار آزمون با فرمول آلفای کرونباخ در حد $\alpha: 0/65$ حاصل شد. نوع آزمون آماری در این بررسی با توجه به مقیاسهای مفاهیم مورد مطالعه شامل آماره‌های f ، t ، f ، t ، فی، خی دو، وی کرامر و اِتّا بوده که از آماره‌های

جدول شماره 1: ویژگیهای فردی قاتلین ناموسی و والدین آنها

متغیرها	سواد			شغل			پیشینه کیفری		ازدواج		میانگین سنی
	بیسواد	ابتدایی	دیپلم	کشاورزی	خدمات	صنعت	بله	خیر	مجرد	متاهل	
زندان	18	9	13	13	14	13	8	32	27	13	21
پدر	32	8	0	14	11	14	2	38	*	*	56
مادر	35	6	0	اکثریت خانه دار			0	40	*	*	48

داده‌های جدول بالا جوان بودن رده سنی، مجرد، کم سوادی، تقریباً عدم سوء پیشینه کیفری و اشتغال

معیشتی و اقتصاد یدی را در مجرمین مطالعه نشان می‌دهد. یافته‌های بدست آمده در مورد والدین نیز همسویی بالایی را با داده‌های فرزند آنها نشان می‌دهد. جدول دو به داده‌های کیفیت قتل و مفاهیم مرتبط با آن می‌پردازد.

جدول 2: یافته‌های مرتبط با کیفیت قتل

نگرش		نوع دستگیری		زمان بروز قتل			کیفیت و نوع قتل		محل سکونت در استان				متغیرها	
منفی	مثبت	تجزیه و تحلیل	تجزیه و تحلیل	زمان	بسیار	نادر	کیفیت	نوع	استان	شهر	روستا	شهر	روستا	نمونه‌ها
10	30	23	17	20	4	8	8	26	14	1	7	31	1	مجرمین قتل ناموسی

جوشش غیرت مردانه" بر این نظرات نایستی فراموش نمود.

ارتباط معناداری بین نگرش به قتل و کیفیت دستگیری آنها می‌توان فرض نمود. عدم اعتقاد به خطا بودن کار خود و اطمینان از عدم عکس العمل تند و هیجانی اولیاء دم مقتول (بعضاً خود از اولیاء دم هستند) و حتی کسب حمایت اجتماعی - فرهنگی از آنها در معرفی خود به دستگاه قضایی موثر بوده است. در مورد گزینه فصل و زمان هر چند نمی‌توان توزیع عددی را چندان معنادار فرض نمود ولی فراوانی تجمعی وقوع قتل‌ها در فصل زمستان (50%) را می‌توان این گونه توجیه کرد با بهبود وضع هوا و مطلوب بودن شرایط جوی امکان مرادفات مقتولین با بیرون از خانواده بر اثر ارتباطات رسمی اجتماع مثل مدرسه و دانشگاه و به احتمال بیشتر در مورد سوءظن قرار گرفتن به ارتباط نامشروع مقتولین بالاتر می‌رود.

داده‌های جدول دو یافته‌های جالب توجهی در خصوص قاتلین ناموسی نشان می‌دهد. بیشتر این افراد از مناطق غربی و جنوبی استان خوزستان هستند. شهرنشینان و روستاییان که بیشتر جمعیت آنها از قوم عرب و متأثر از فرهنگ قومی و سنتی عشیره‌ای و بومی خود هستند؛ اکثریت قتل‌ها را با سلاح سرد انجام داده که نشانگر آنی و لحظه‌ای بودن وقوع قتل از سوی قاتلین ناموسی درباره کشته شدگان (اکثراً خواهر یا همسر قاتلین) بوده است. نوع نگرش زندانیان به عملکرد خود جالب توجه است؛ تقریباً 70% آنها از کرده خود ابراز ندامت و پشیمانی نداشته اند و حتی در مصاحبه فردی با آنها به اقدام دوباره به این کار نیز اشاره داشته اند. البته این مورد را هم باید در نظر گرفت که اثر متغیرهای فاصله زمانی مصاحبه و آزمون با آزماینده از زمان وقوع قتل و دستگیری، وجود احساس و غلیان عاطفی و به اصطلاح خود زندانیان "

روابط بین مفاهیم و ارتباط معناداری آنها

با کمک آمارهای همبستگی پارامتریک و ناپارامتریک به مطالعه همبستگی بین گزینه‌های مورد مطالعه پرداخته

شد؛ که بیشترین ارتباط همبسته بین متغیرهای تحقیق در جدول سه آمده است. (همبستگی بالاتر از $\geq \pm 30$ (r_p)

جدول 3: ارتباط همبسته و معنادار متغیرهای پژوهش $r_p \geq \pm 30$ پیرسون

متغیرها	سن	ازدواج	سوادزندان	سوادپدر	سوامادر	شغل پدر	سابقه کیفری	نگرش به قتل
سن	1	0/57	- 0/71					
ازدواج		1	- 0/70				0/35	
سوادزندان			- 0/71				- 0/46	
شغل زندانی						0/62	- 0/33	0/35
سواد پدر				1	0/52			

* Sig: 0/01 & 0/05   **Pearson Correlation

اسپیرمن رو (S_{rho}) برای اطمینان بیشتر از وجود رابطه معنادار و همبسته متغیرها در مقایسه با داده‌های جدول سه آمده است. (همبستگی بالاتر از $r_s \geq \pm 30$)

داده‌های جدول سه نشان داد که بالاترین میزان همبستگی بین دو متغیر شغل پدر و شغل زندانی (0/62)، سواد و سن زندانی (- 0/71) و با ازدواج (- 0/70) می‌باشد. جدول چهار نیز بالاترین ارتباط همبسته بین متغیرهای پژوهش با کمک آماره

جدول 4: ارتباط معنادار و همبسته بین متغیرهای پژوهش؛ $r_s \geq \pm 30$ اسپیرمن

متغیرها	سن	سواد	سواد پدر	پیشینه کیفری	شغل	شغل پدر	نگرش به قتل	سواد مادر	ازدواج
سن	1	- 0/77	- 0/36	0/31					0/61
سواد		1	0/37	- 0/51					- 0/70
سواد پدر			1					0/58	
پیشینه کیفری				1					- 0/34
شغل					1	0/55	0/38		

* Sig: 0/01 & 0/05   ** Spearman' rho Correlation

سواد زندانی (- 0/77)، سواد و ازدواج (- 0/70)، سن و ازدواج (0/61) وجود دارد. مقایسه دو جدول چهار و

داده‌های همبستگی اسپیرمن در جدول چهار نشان می‌دهد بالاترین ارتباط همبسته بین متغیرهای سن و

آزمون فرضیه‌های پژوهش

در سطح معناداری Sig: 0/50 با کمک آزمون کای دو (X^2) بین متغیرهای مدنظر با متغیر قتل ناموسی در فرضیه‌های تحقیق، داده‌های جدول پنج بدست آمد:

سه همپوشی و ارتباط همبسته متغیرها را نشان می‌دهد پس با اطمینان بالاتری می‌توان نقش شاخصه سواد و ازدواج و سن را در هم‌تغییری مولفه‌های جدول و دیگر متغیرها را تایید کرد.

جدول 5: آزمون معناداری فرضیه‌های تحقیق با آزمون X^2

متغیرها	ازدواج	شغل	مکان قتل	کیفیت قتل	زمان قتل	نوع دستگیری	نگرش به قتل
آزمون X^2	4/900	9/000	61/200	3/600	14/400	9/00	10/00
درجه آزادی	1	3	3	1	3	1	1
سطح معناداری	0/0270	0/0290	0/000	0/0580	0/0020	0/3430	0/0020

آزمون اثر متغیر مستقل سواد بر متغیرهای وابسته امتیاز هر پژوهش به راهکارهای عملی با شناخت متغیر یا متغیرهای مستقل اثرگذار بر کنترل مولفه‌های وابسته پژوهش است؛ لذا امتیاز در این راستا متغیر مستقل سواد و آموزش رسمی به عنوان مولفه‌ای از خرده سیستم اجتماعی هنجار و عاملی در کنترل و تعدیل خرده سیستم فرهنگ و ارزشهای سنتی - عشیره‌ای همسو با قتل ناموسی مطالعه شده اند. با کمک آزمون F عدد حاصل 17/462: F با درجه آزادی 38: df و sig: 0/000 فرض عدم ارتباط و اثرگذاری متغیر سواد بر مجموعه متغیرهای وابسته: نوع و کیفیت دستگیری، نگرش نسبت به قتل‌های ناموسی؛ سابقه کیفری و کیفیت انجام قتل رد گردید. در جدول شش با کمک آزمونهای f و t ارتباط و اثرگذاری متغیر مستقل سواد زندانیان بر دیگر متغیرهای پژوهش به عنوان متغیر وابسته آمده است. بجز متغیر وابسته نگرش به قتل ناموسی سایر متغیرها در هر دو آزمون در سطح معناداری از متغیر مستقل مؤثر بوده اند:

با توجه به داده‌های جدول پنج و آزمون X^2 بدست آمده؛ هفت فرضیه پژوهش رد می‌شوند. بدین معنا که بین متغیرهای هفتگانه بالا و قتل ناموسی در زندانیان نمونه آماری ارتباط معنادار قوی وجود دارد. با کمک داده‌های جدول و یافته‌های این جدول در همسویی با چارچوب نظری پژوهش، حاکمیت فضای ساختی خرده سیستم فرهنگ و ارزشهای سنتی در معارضه با خرده نظام اجتماع و هنجارهای مدرن شهری قابل پیش بینی بود. تایید ارتباط معنادار بین این متغیرهای مؤید مطالب بخش قبل در چارچوب نظری است که خرده سیستم فرهنگ و سنت تداوم ارزش سنتی پیوندهای عشیره‌ای - ناموسی و پیامدهای آن مثل قتل‌های ناموسی را از کسب انرژی حیاتی و پویندگی از خرده سیستم زیستی - شخصیت (ن ک: نظریه خرده نظامهای پارسنز) ادامه می‌دهد و نوعی گسستگی ارتباط و اطلاعات (عناصر دوگانه) بین دو خرده نظام ارزشهای سنتی (L) و هنجارهای مدرن شهری (I) در فضای فرهنگی - اجتماعی استان خوزستان را گوشزد می‌نماید.

جدول 6: سنجش رابطه متغیر مستقل سواد با متغیرهای وابسته ملاک با کمک آزمونهای f و t

نوع دستگیری	نگرش به قتل	کیفیت قتل	سوادمادر	شغل پدر	سوادپدر	شغل	آزمون و معناداری
18/667	0/000*	0/875	18/667	3/070	7/860	2/745	F*
0/003	1/000	0/381	0/003	0/123	0/026	0/142	Sig
2/160	0/000*	- 0/509*	1/080	- 1/323*	0/350	1/091*	t**
0/068	1/000	0/626	0/316	0/227	0/736	0/311	Sig

* F test for equality of variances   ** t test for equality of means

در آزمون t دو گروه مستقل سه متغیر شغل زندانی، شغل پدر و کیفیت انجام قتل متاثر از متغیر مستقل سواد نشان داده نشده اند. صورت گرفت. برای اطمینان و اعتبار بیشتر در فرض وجود ارتباط معنادار بین این شاخصها از چند آزمون

همبستگی بصورت اعتباریابی همزمان همتاسازی گردید.

ارزش سنجی هم تغییری بین مولفه سواد با متغیرهای ملاک

جدول هفت ارتباط همبسته سواد زندانی با متغیرهای ملاک نشان می‌دهد:

سنجش روابط همبسته بین شاخص سواد و شغل

زندانیان با متغیرهای ملاک

با توجه به نتایج قبل و فرض اهمیت دو متغیر نهادی

شغل و سواد زندانی سعی در سنجش ارتباط این دو

متغیر با مولفه‌هایی مثل سواد والدین و شغل پدر

جدول 7: روابط همبسته بین سواد زندانی و متغیرهای ملاک با آزمونهای همتا

Spearman		Gamma		Etta**	Likelihood Ratio			Pearson chi-square			متغیرهای همبسته
sig	value	sig	value		sig	df	value	sig	df	value	
0/019	0/370	0/006	0/550	0/442	0/001	6	21/524	0/000	6	24/466	سواد زندانی و پدر
0/056	0/304	0/037	0/348	0/479	0/051	12	20/972	0/123	12	17/757	سواد زندانی و شغل پدر
0/058	0/302	0/042	0/626	0/285	0/141	6	9/643	0/194	6	8/659	سواد زندانی و مادر

** متغیر وابسته: سواد زندانی

ارزیابی این ارتباط با کمک پنج آزمون می‌توان به صحت نتیجه اطمینان یافت. در آزمون اتا سواد زندانی به عنوان متغیر وابسته لحاظ شده است.

طبق داده‌های جدول بالا، فرضیه عدم وجود هم تغییری و رابطه همبسته بین متغیر سواد زندانی و متغیرهای ملاک سواد والدین و شغل پدر رد می‌شود. با توجه به

در جدول هشت نیز ارتباط هم‌تغییری بین شغل زندانی و متغیرهای ملاک بررسی شده و آمده است:

جدول 8: روابط همبسته بین شغل زندانی و متغیرهای ملاک با آزمونهای همتا

Phi		Kruskal tau		Etta **	Likelihood Ratio			Pearson chi-square			متغیرهای همبسته
sig	value	sig	value		sig	df	value	sig	df	value	
0/355	0/408	0/220	0/066	0/122	0/341	6	6/791	0/355	6	6/644	شغل زندانی و سواد پدر
0/000	1/184	0/046	0/410	0/760	0/000	12	50/236	0/000	12	56/069	شغل زندانی و شغل پدر
0/582	0/343	0/009	0/053	0/308	0/385	6	6/347	0/582	6	4/705	شغل زندانی و مادر

** متغیر وابسته: سواد زندانی

عام‌گرایی تثبیت شده در معنای *Gemeinschaft* آن، طرح هر گونه شکایت و گزارش رسمی قتل‌های ناموسی را در محاکم و دادگاه‌های کشور و استان متاسفانه با مشکل مواجه می‌نماید (ن، ک: نظریه تونیس در کتاب زایتلین و همکاران، 1381: 50-21).

این خود ستمی مضاعف برای مقتولین و تبعیضی جنسیتی بر ضد زنان است. آمار بالای این نوع قتل‌ها و دیگر ایذاء و آزارهای همسو با آن را نمی‌توان دور از انتظار دانست و از آنها غافل گردید (ن، ک: آمارنامه زندانهای خوزستان؛ 1385). مطالعه حاضر با بررسی علمی و با کمک آزمون و مصاحبه با 40 نفر از قاتلین ناموسی در زندانهای اهواز - خوزستان دستاوردهای نوینی را حاصل نمود. مبنای نظری آن تئوری خرده سیستمهای جامعه و کارکردهای آن در نظریه تالکوت پارسنز بوده که بیشتر از همه در این مطالعه به حاکمیت و غلبه فضای قدرت یک یا چند خرده سیستم و نظارت یا تعدیل کارکردهای دیگر خرده نظامهای یک سیستم اجتماعی است.

داده‌های جدول هشت نیز مانند جدول قبل فرضیه وجود رابطه هم‌تغییر بین مولفه‌های شغل زندانی و متغیرهای ملاک را تایید نمود. طبق آزمونهای هم‌تایابی شده بویژه بر اساس آزمون معناداری *tau* و *Etta* شغل زندانی بیشترین هم‌تغییری را با شغل پدر و بعد از آن با سواد پدر و مادر داشته است.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه و بررسی آسیب‌های اجتماعی چون قتل‌های ناموسی که با مسایل عاطفی - هیجانی عجین است؛ مساله‌زایی پژوهش را نشان می‌دهد. دستیابی به آمارهای موثق نیز چالش بزرگ دیگری در پژوهش‌هایی از این دست می‌باشد. این بررسی گام نخست در مطالعه ساخت یافته و تجربی این آسیب اجتماعی است که آمار بالای آن در زندان‌ها (موارد گزارش شده و عیان) نشان از مشکل بودن انجام این مطالعه است. حفظ حرمت خانواده، کلان خویشاوندی و ارجحیت آن بر خواسته‌های فردی؛ وجود نوعی

همتایابی شده مورد ارزیابی قرار گرفتند که کلیه فرضیه‌های هفتگانه تحقیق رد شدند. برای ارایه یک راهکار عملی و بدست آوردن متغیری که نقش کنترل‌کنندگی و تعدیلگر بر متغیرهای منفی پژوهش داشته باشد؛ سواد و آموزش رسمی و هنجارمند به عنوان متغیر مستقل و اثرگذار در مجرمین و والدین آنها مورد آزمون قرار گرفت. بجز سه متغیر شغل زندانی، شغل پدر و کیفیت انجام قتل (سرد یا گرم) در هر دو آزمون آماری با اطمینان بالایی سایر مؤلفه‌ها متاثر از این متغیر بوده اند.

با استفاده از هشت آزمون و فرمول آماری همتایابی شده داده‌های تحقیق جهت داده‌های تحقیق جهت سنجش هم‌متغیری مؤلفه و ارتباط همبسته آنها مورد آزمون قرار گرفتند. باز هم آموزش رسمی و بعد از آن اشتغال به عنوان متغیرهای تعدیلگر در رفتار مجرمین حضور مهمی داشته اند (ر.ک: اسدالهی، 1384). آموزش و سواد آموزی رسمی نه در جهت مبارزه مستقیم با ارزشها و سنتهای رایج و بظاهر غلط کلان خویشاوندی بلکه بیشتر با کارکردی آگاهی دهنده از امکان تقویت سنتها و حفظ ارزشهای کهن و مطلوب در جامعه مدرن و نجات فرهنگ سنتی - شفاهی خانواده می‌تواند خوب عمل کرده و کارکردی مؤثر و نیرومند، هم‌تا با متغیرهای قوی خرده سیستم فرهنگ و ارزشهای سنت داشته باشد. هر چند میتوان به این امر نیز اذعان نمود که در جوار تاثیر بسزای این خرده ساختارها (سواد و شغل) در تعالی و تغییر مثبت خرده سیستم سنتی کلان خویشاوندی - عشیره ای؛ خرده ساختارها مؤثر دیگری نیز چون خرده فرهنگ ها، گروه‌های مرجع پویا، مشارکت فعال در شبکه اجتماعی مدرن شهری با سرمایه اجتماعی بالا و گروه‌های داوطلبی و دوستانه هستند که می‌توانند نقش اثرگذار و

پژوهش حاضر سعی در مطالعه و آزمون این بخش از ساخت نظری پارسنز بود که قتل‌های ناموسی به عنوان جلوه‌ای به غلط تعمیم یافته از خرده سیستم فرهنگ و ارزشهای سنتی و عشیره‌ای استان و تعدیل کارکردهای مطلوب خرده نظام اجتماع و هنجارهای مدرن شهری می‌باشد. کلان خویشاوندی با تفکیک از جامعه و هنجارهای مدرن آن و با کنترل خرده سیستمهای اقتصاد و قدرت، زمینه عدم طرح هر گونه شکایتی و بعضاً ایجاد حمایت از مرتکبین در تداوم این آسیب اجتماعی را فراهم می‌نماید. قاتلین ناموسی هر چند از بستر اجتماعی آرام، سنتی، با عدم سوء پیشینه کیفری و با ویژگیهای فردی اکثراً جوان، مجرد، مشاغل یدی صنعتی - کشاورزی از خاستگاهی عشایری - روستایی و با والدینی بیشتر بیسواد برخاسته‌اند. اما آنها همچنان به مثبت و کارکرد مطلوب رفتار غلط خود ابرام داشتند. آنان بیشتر از مناطق غربی استان (70%) و جنوب (15%) بودند که با 65% استفاده از آلت قتاله سرد (چاقو، طناب، چماق، آب و سنگ) نشان از آنی بودن و تحت تاثیر غلبانهای عاطفی - سنتی اجتماع خود بودن را گوشزد می‌نماید. هر چند تجمع آماری بروز قتل‌ها در فصل زمستان چندان معنادار به نظر نمی‌رسید (60%); ولی گسترش ارتباط و روابط اجتماعی مقتولین را در این فصل از سال به جهت خوبی آب و هوا و آموزش رسمی (مدرسه و دانشگاه) می‌توان توجیه کرد. خود معرف بودن به دستگاه انتظامی - قضایی حقیقت بزهکار و مجرم به عادت را از آنها سلب می‌کند. (75%) ارتباط و روابط هم‌متغیری بین مؤلفه‌های ملاک مثل شغل، سواد، تاهل، سوء پیشینه، سن و نگرش نسبت به این قتل‌ها با متغیر پژوهش (قتل ناموسی) و با همدیگر را نشان بر تایید همبستگی معنادار این متغیرها با هم است. فرضیه‌های تحقیق نیز با آزمونهای آماری چند و

- 11- موسوی خمینی، روح الله، تحریر الوسيله، چاپ سوم، تهران: دفتر نشر آثار امام خمینی (ره)، 1384.
- 12- نجفی ابرندآبادی، حسین، تاریخ حقوق کیفری بین النهرین، تهران: انتشارات سمت، 1383.

توانمندی در این رهگذر داشته باشند. سنجش این متغیرهای جدید را با متغیری چون قتل‌های ناموسی و مولفه‌های آن میتوان راهکار و پیشنهادی برای پژوهشهای آتی و آینده دانست.

منابع

- 1- اداره کل زندانهای خوزستان، آمارنامه زندانهای خوزستان، اهواز: مرکز آمار و رایانه، 1385.
- 2- آزاد ارمکی، تقی، نظریه‌های جامعه‌شناسی، چاپ سوم، تهران: انتشارات سروش، 1383.
- 3- اسدالهی، عبدالرحیم و براتوند، محمود، بررسی رابطه بین کودک آزاری والدین و جرم شرارت در کودکان آزاردیده، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره 19، زمستان، تهران: انتشارات دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، 1384.
- 4- توسلی، غلامعباس، نظریه‌های جامعه‌شناسی، چاپ سیزدهم، تهران: انتشارات سمت، 1386.
- 5- ریتزر، جرج، نظریه‌های جامعه‌شناسی در دوران معاصر، ترجمه محسن ثلاثی، چاپ هشتم، تهران: انتشارات علمی، 1383.
- 6- زایتلین، ایروینگ و همکاران، آینده بنیانگذاران جامعه‌شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی، تهران: نشر قومس، 1381.
- 7- سرمد، زهره و همکاران، روشهای تحقیق در علوم رفتاری، چاپ دهم، تهران: انتشارات آگاه، 1383.
- 8- گلدوزیان، ایرج، حقوق جزای اختصاصی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، 1383.
- 9- معاونت پژوهش و تنقیح قوانین، آیین دادرسی کیفری، تهران: نشر نهاد ریاست جمهوری، 1378.
- 10- منصور، جهانگیر، قانون مجازات اسلامی، چاپ چهل و یکم، تهران: نشر دیدار، 1385.